

Małgorzata Pawlus

Zwalczanie handlu ludźmi w Unii Europejskiej – aktualne tendencje i wyzwania

Combating human trafficking in the European Union – current trends and challenges

W artykule przedstawiono aktualne tendencje w zakresie handlu ludźmi na podstawie danych udostępnionych przez Komisję Europejską oraz Eurostat. Ponadto opisano najważniejsze działania podejmowane przez UE na rzecz zwalczania handlu ludźmi, w tym monitorowanie wdrażania dyrektywy w sprawie zwalczania handlu ludźmi, realizację Strategii UE w zakresie zwalczania handlu ludźmi na lata 2021–2025. W odpowiedzi na nowe wyzwania, takie jak pandemia COVID-19 i cyfryzacja handlu ludźmi, zmieniające się formy wyzysku czy wybuch wojny na Ukrainie, Komisja Europejska zaproponowała aktualizację i wzmocnienie przepisów dyrektywy 2011/36/UE. Nowe regulacje mają zwiększyć spójność prowadzonej polityki oraz przyczynić się do pełnego wdrożenia dyrektywy w państwach członkowskich.

Słowa kluczowe: dyrektywa, zwalczanie handlu ludźmi, wykorzystanie seksualne, praca przymusowa, zapobieganie, ochrona ofiar, ściganie, cyfryzacja handlu ludźmi

The article presents current trends in human trafficking based on data provided by the European Commission and Eurostat. In addition, the most important activities undertaken by the EU to combat trafficking in human beings are described, including monitoring the implementation of the directive on combating trafficking in human beings and the implementation of the EU Strategy to combat trafficking in human beings for 2021-2025. In response to new challenges, such as the COVID-19 pandemic and the digitalization of human trafficking, changing forms

of exploitation or the outbreak of war in Ukraine, the European Commission proposed to update and strengthen the provisions of Directive 2011/36/EU. The new regulations are intended to increase the coherence of the policy and contribute to the full implementation of the directive in the Member States.

Key words: anti-trafficking directive, combating human trafficking, sexual and labour exploitation, prevention, protection of victims, prosecution, digitalisation of trafficking

Wprowadzenie

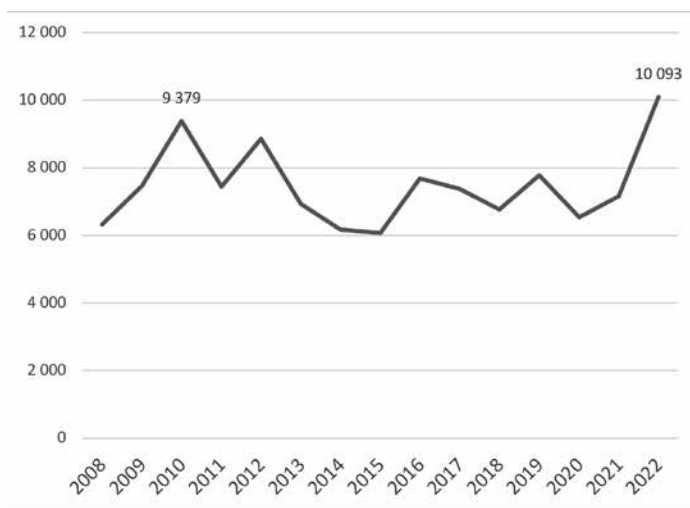
Handel ludźmi jest poważnym przestępstwem naruszającym podstawowe prawa i godność człowieka. Jego natura jest kwintesencją zła w relacjach międzyludzkich. Kwestionuje podmiotowość ludzką i sprowadza człowieka do roli przedmiotu transakcji. Paradoksalnie w XXI wieku procesy globalizacyjne i nowoczesne technologie wzmocniły zjawisko i przyczyniły się do jego rozwoju. Handel ludźmi może przybierać różne formy wyzysku, jak również łączyć z wieloma innymi działaniami podejmowanymi przez wyspecjalizowane grupy przestępcze. Proceder wymaga zdecydowanej reakcji państwa na rzecz ochrony ofiar oraz przeciwdziałania łamaniu prawa. Handel ludźmi ma charakter transgraniczny, dlatego stanowi przedmiot działań międzynarodowych (m.in. ONZ, OBWE, Rada Europy, UE, IOM, MOP). W 2011 r. Unia Europejska przyjęła dyrektywę, której celem było zapobieganie handlowi ludźmi i zwalczanie tego procederu oraz ochrona ofiar. Jednak po 10 latach wdrażania przepisów okazuje się, że liczba ofiar w państwach UE się nie zmniejsza. Pomimo podjętych środków zapobiegawczych nie udało się ograniczyć popytu na usługi świadczone przez wykorzystywane ofiar. Nadal utrzymuje się również bezkarność sprawców, na co wskazuje niska liczba postępowań karnych i wyroków skazujących.

Celem artykułu jest przedstawienie aktualnych tendencji w zakresie handlu ludźmi oraz najważniejszych wyzwań związanych z jego zwalczaniem w państwach UE w oparciu o wybrane dokumenty Komisji Europejskiej oraz dane Eurostatu.

Statystyki dotyczące handlu ludźmi

Komisja Europejska od 2008 r. zbiera informacje dotyczące handlu ludźmi w państwach UE w oparciu o dane dotyczące zarejestrowanych ofiar w państwach członkowskich. Są one również publikowane na stronach Eurostatu¹.

Wykres 1. Liczba zarejestrowanych ofiar handlu ludźmi w państwach UE-27, 2008–2022.

Źródło: Eurostat [crim_thb_sex].

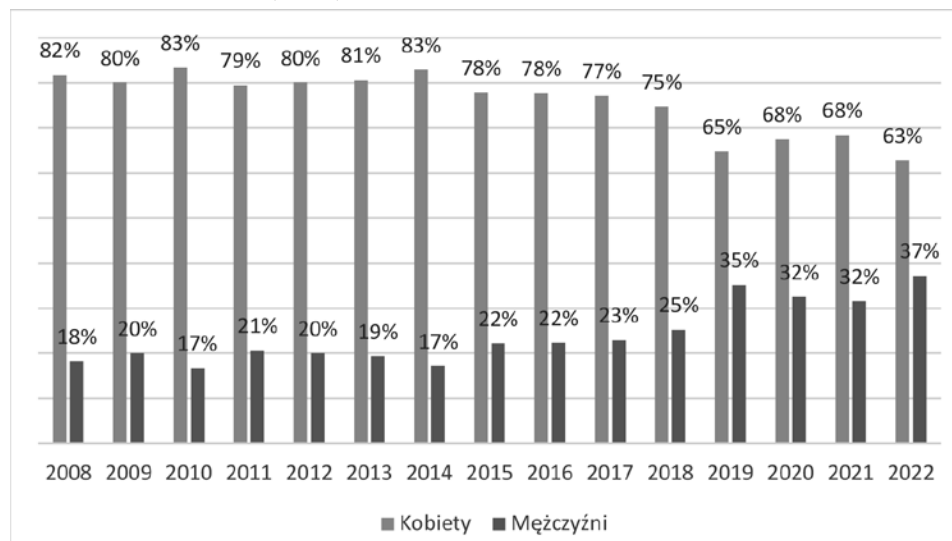
W latach 2008–2022 w UE zarejestrowano ponad 112 tys. ofiar handlu ludźmi. W ostatnich latach roczna liczba zidentyfikowanych ofiar wynosiła ok. 6–7 tys.². Odnotowany spadek między 2019 a 2020 r. był związany z pandemią COVID-19, w wyniku której pojawiły się trudności w zakresie identyfikacji ofiar handlu ludźmi. Natomiast w 2022 r. widoczny jest znaczący wzrost liczby ofiar do ponad 10 tys., na co mógł mieć wpływ wybuch wojny na Ukrainie. Liczba faktycznych ofiar jest znacznie wyższa niż wynika ze statystyk Eurostatu, gdyż wiele poszkodowanych pozostaje

¹ Eurostat, *Trafficking in human beings statistics*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Trafficking_in_human_beings_statistics&stable=1 (dostęp: 20.12.2023).

² Eurostat (crim_thb_sex).

niewykrytych. Szacuje się, że rzeczywista liczba ofiar handlu ludźmi w UE jest od pięciu do dziesięciu razy większa³.

Wykres 2. Zarejestrowane ofiary handlu ludźmi wg płci w państwach UE-27, 2008–2022 (w %).

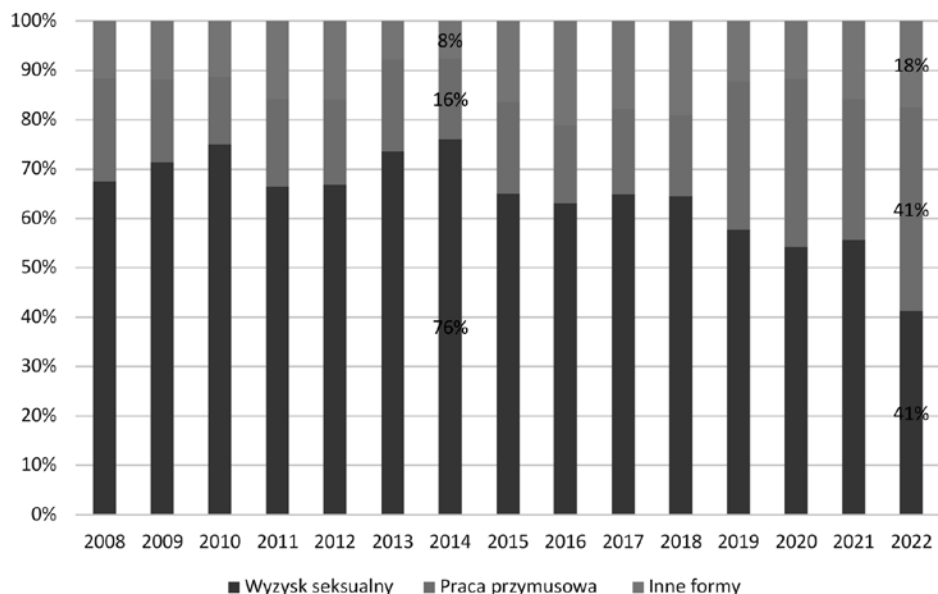
Źródło: Eurostat [crim_thb_sex].

Ofiarami handlu ludźmi częściej są kobiety (6 tys. w 2022 r., co stanowiło 63% zidentyfikowanych osób), przy czym widoczny jest trend wzrostu udziału mężczyzn – w 2022 r. stanowili 37% ofiar, natomiast w 2014 r. ich udział wynosił zaledwie 17%. W ciągu ostatnich pięciu lat liczba mężczyzn wśród ofiar handlu ludźmi podwoiła się (z 1,6 tys. w 2018 r. do 3,6 tys. w 2022 r.). Dotychczas połowę liczby poszkodowanych stanowili obywatele państw UE, jednak w 2022 r. wyraźnie zwiększył się odsetek ofiar z państw nienależących do UE (odpowiednio 37% obywatele państw UE i 63% obywatele państw trzecich). Ponadto ¼ ofiar została zidentyfikowana we własnym kraju. Pięć państw, w których zarejestrowano najwięcej poszkodowanych spoza UE to Włochy, Francja, Niemcy, Holandia, Grecja. Zidentyfikowane ofiary najczęściej pochodziły z Nigerii, Chin, Mołdawii, Pakistanu i Maroko. Natomiast największą liczbę osób

³ European Council, *The EU's work to combat human trafficking*, <https://www.consilium.europa.eu/en/eu-against-human-trafficking/> (dostęp: 20.12.2023).

będących obywatelami innych państw członkowskich zgłoszono w Niemczech, Holandii, Francji, Austrii i Włoszech. Można wskazać też grupę państw, w których wszystkie lub niemal wszystkie zidentyfikowane ofiary były ich obywatelami (Rumunia, Węgry, Słowacja, Bułgaria, Czechy)⁴.

Wykres 3. Zarejestrowane ofiary handlu ludźmi wg form wykorzystania, 2008–2022, UE-27 (w %).

Źródło: Eurostat (crim_txb_vctz).

Jeżeli chodzi o formy wyzysku, to dotychczas dominował handel do celów wykorzystywania seksualnego. Jednak w ostatnim czasie jego udział zaczął spadać – 76% w 2014 r., 58% w 2019 r., 41% w 2022 r. Natomiast wyraźnie zwiększył się udział ofiar pracy przymusowej – 16% w 2018 r., 34% w 2020 r., 41% w 2022 r.⁵ O ile w przypadku wyzysku seksualnego prawie 90% stanowią kobiety i dziewczęta, to w pracy przymusowej 2/3 ofiar to mężczyźni⁶. W ostatnich latach wzrasta udział innych form wykorzystywania (żebractwo, wyzyskiwanie działalności przestępczej,

⁴ Eurostat (crim_thb_vctz).

⁵ Eurostat (crim_thb_vexp).

⁶ Komisja Europejska, *Sprawozdanie Komisji Dla Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Sprawozdanie z postępów w zwalczaniu handlu ludźmi (czwarte sprawozdanie)*, Bruksela, dnia 19.12.2022 r., COM(2022) 736 final, s. 4.

usuwanie organów). Prawie ¼ zidentyfikowanych ofiar handlu ludźmi w UE to dzieci, które najczęściej wykorzystywane były seksualnie (50%), ale również w pracy przymusowej (17%) i żebractwie (4%). Ponadto w przypadku danych dotyczących dzieci znaczny jest udział innych (8%) czy też nieznanymi form wykorzystania (20%)⁷.

Kolejny ważny trend to wzrost liczby osób podejrzanych o handel ludźmi – 2,9 tys. w 2014 r. i 9,6 tys. w 2021 r. W tym czasie niewiele zwiększyła się liczba osób skazanych za ten proceder – 1,5 tys. w 2014 i 2,5 tys. w 2021 r.)⁸. Większość handlarzy ludźmi to obywatele UE, a wśród sprawców dominują mężczyźni (80% w 2021 r.)⁹. Wśród osób podejrzanych o handel ludźmi wzrasta jednak liczba kobiet (553 w 2015 r. i 1,9 tys. w 2021 r.), co jest powiązane z przeniesieniem proceduru do internetu. Według Europolu kobiety, które nierzadko wcześniej same były ofiarami, pełnią ważną rolę w cyfrowym modelu handlu ludźmi, szczególnie w siankach przestępczych zajmujących się wykorzystywaniem seksualnym¹⁰.

Statystyki dotyczące handlu ludźmi wskazują pewne tendencje, ale należy interpretować je z dużą ostrożnością, gdyż nie wszystkie kraje przekazują dane lub stosują różne podejścia do sprawozdawczości czy też różne poziomy transpozycji dyrektywy w sprawie zwalczania handlu ludźmi¹¹. Poprawa jakości danych oraz usprawnienie ich gromadzenia w krajach członkowskich i na poziomie UE są jednym z celów Komisji Europejskiej wskazanych we wniosku zmieniającym dyrektywę w sprawie zwalczania handlu ludźmi. Wprowadzony zostaje obowiązek corocznego gromadzenia i przekazywania danych dotyczących handlu ludźmi przez państwa członkowskie, a dalsza harmonizacja obejmuje również opracowanie wspólnych wytycznych oraz utworzenie bazy wiedzy ogólnej i eksperckiej na temat zwalczania handlu ludźmi¹².

---

⁷ Ibidem, s. 7.

⁸ Eurostat (crim_thb_sex).

⁹ Komisja Europejska, *Sprawozdanie...*, op. cit. s. 1.

¹⁰ Europol, *The challenges of countering human trafficking in the digital era*, Europol Operations Directorate October 2020.

¹¹ EUAA; *Identifying and supporting victims of human trafficking in the asylum procedure*, Situational Update Issue No 17, 16 March 2023.

¹² Komisja Europejska, *Wniosek Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniająca dyrektywę 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego proceduru oraz ochrony ofiar*, Bruksela, dnia 19.12.2022 r. COM(2022) 732 final, s. 11.

Zarys najważniejszych działań

Podstawą działań UE jest dyrektywa w sprawie zwalczania handlu ludźmi (2011/36/UE)¹³, która ustanawia minimalne reguły dotyczące definicji przestępstw i sankcji w obszarze handlu ludźmi oraz wprowadza przepisy wzmacniające ochronę ofiar i zapobieganie przestępstwom. Przyjęcie dyrektywy służyło harmonizacji odpowiednich przepisów we wszystkich państwach członkowskich, a w efekcie miało przyczynić się do skuteczniejszego zwalczania tego procederu w UE. Jej transpozycja i wdrażanie jest wspierane i monitorowane przez Komisję Europejską w ramach prac Koordynatora UE ds. Zwalczania Handlu Ludźmi (*EU Anti-Trafficking Coordinator*)¹⁴. Na podstawie informacji przekazywanych koordynatorowi przez państwa członkowskie Komisja co dwa lata przygotowuje sprawozdanie z postępów w zwalczaniu handlu ludźmi. Dotychczas przyjęte zostały cztery takie sprawozdania – pierwsze w 2016 r., drugie w 2018 r., trzecie w 2020 r. oraz czwarte ostatnie w 2022 r. Koordynator, którym jest obecnie Diane Schmitt, odpowiada za współpracę między instytucjami UE, agencjami UE, państwami członkowskimi i podmiotami międzynarodowymi, a także za rozwój istniejących i nowych polityk UE w tym obszarze. Jednym z narzędzi wspierających jest *Strategia UE w zakresie zwalczania handlu ludźmi na lata 2021–2025*, dokument, w którym wskazane są priorytety oraz działania służące skuteczniejszemu zwalczaniu handlu ludźmi¹⁵. Jest to już druga strategia UE, pierwszą była *Strategia Unii Europejskiej na rzecz Wylimitowania Handlu Ludźmi na lata 2012–2016*¹⁶. Natomiast kluczową przestrzenią współpracy jest unijna sieć krajowych sprawozdawców (*EU Network of National Rapporteurs or Equivalent Mechanisms – NREMs*) oraz platforma społeczeństwa obywatelskiego przeciwko handlowi ludźmi (*The EU Civil Society Platform*

¹³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW.

¹⁴ Pierwszym koordynatorem była Myria Vassiliadou (2011-2020), następnie Olivier Onidi (2020–2021).

¹⁵ Komisja Europejska, *Komunikat Komisji Do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Strategia UE w zakresie zwalczania handlu ludźmi na lata 2021–2025*, Bruksela, dnia 14.4.2021 r. COM(2021) 171 final.

¹⁶ European Commission, *The EU Strategy towards the Eradication of Trafficking in Human Beings 2012–2016*, <https://www.gov.pl/attachment/5d523e2a-4dd5-428b-9ccc-b6803827ef9a> (dostęp: 21.12.2023).

– CSP). Od 2018 r. na mocy wspólnego oświadczenia dziesięć agencji UE¹⁷ współpracuje w ramach zwalczania handlu ludźmi i pomaga państwom członkowskim we wdrażaniu dyrektywy¹⁸. Z kolei współpraca organów ścigania ze wszystkich krajów UE dokonuje się za pośrednictwem Europejskiej Multidyscyplinarnej Platformy Przeciwko Zagrożeniom Przemocnym (*European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats* – EMPACT), również przy wsparciu agencji UE (m.in. Europol, Frontex i Eurojust).

W odpowiedzi na złożoność przestępczego procederu handlu ludźmi, UE i państwa członkowskie stosują kompleksowe podejście, które obejmuje zapobieganie przestępstwom, ochronę ofiar oraz ściganie i skazanie sprawców. W perspektywie międzynarodowej jest to nazywane paradygmatem „3 P” (*prosecution, protection, prevention*), a w ostatnich latach wskazuje się na tzw. „czwarte P”, tj. partnerstwo (*partnership*), jako warunek postępów w zwalczaniu handlu ludźmi na świecie¹⁹.

Przyjęta w kwietniu 2021 r. *Strategia UE w zakresie zwalczania handlu ludźmi na lata 2021–2025* jest wyrazem tego kompleksowego podejścia. W dokumencie wskazane zostały cztery obszary działań, tj. 1. ograniczenie popytu sprzyjającego handlowi ludźmi; 2. udaremnienie działalności przestępczej w celu powstrzymania wyzysku; 3. ochrona, wspieranie i wzmacnianie pozycji ofiar, zwłaszcza kobiet i dzieci; 4. wymiar międzynarodowy. W każdym z tych obszarów zaproponowano szereg inicjatyw prawnych, politycznych i operacyjnych, które zostały wdrożone lub w znacznym stopniu zrealizowane²⁰. Ponieważ handel ludźmi często łączy się z innymi formami przestępczości zorganizowanej (m.in. przemytem migrantów, handlem narkotykami, praniem pieniędzy, fałszowaniem dokumentów, oszustwami związanymi z kartami płatniczymi, cyberprzestępczością), realizacja strategii zwalczania handlu ludźmi

---

¹⁷ Współpracujące agencje to: Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu (EASO), Agencja Unii Europejskiej ds. Współpracy w Dziedzinie Egzekucji Prawa (Europol), Agencja Unii Europejskiej ds. Zarządzania Operacyjnego Wielkoskalowymi Systemami Informatycznymi (eu-LISA), Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (EMCDDA), Agencja Unii Europejskiej ds. Współpracy Wymiarów Sprawiedliwości w Sprawach Karnych (Eurojust), Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (EIGE), Europejska Agencja Straży Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex), Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA), Agencja Unii Europejskiej ds. Szkolenia w Dziedzinie Ścigania (CEPOL), Europejska Fundacja na rzecz Poprawy Warunków Życia i Pracy (Eurofound).

¹⁸ European Commission, *Joint Statement of commitment to working together to address trafficking in human beings*, Brussels 2018.

¹⁹ U.S. Department of State, 3Ps: Prosecution, Protection, and Prevention, <https://www.state.gov/3ps-prosecution-protection-and-prevention/> (15.12.2023).

²⁰ Komisja Europejska, *Sprawozdanie...*, op. cit. s. 8.

jest ściśle powiązana ze strategią UE na rzecz zwalczania przestępczości zorganizowanej 2022–2025.

Jednym z wyznaczonych w strategii zwalczania handlu ludźmi celów była ocena wdrożenia dyrektywy z 2011 r. i w oparciu o wyniki tej oceny przygotowanie przez Komisję wniosku dotyczącego przeglądu przepisów. Wniosek w tej sprawie został przedstawiony w grudniu 2022 r., a zaproponowane zmiany w dyrektywie mają odpowiadać na bieżące wyzwania i tendencje oraz umożliwić skuteczniejsze zwalczanie handlu ludźmi w państwach UE²¹.

Pandemia COVID-19 i cyfryzacja handlu ludźmi

Nowym wyzwaniem w zakresie zwalczania handlu ludźmi stała się pandemia COVID-19, której skutki gospodarcze nie tylko zwiększyły podatność ofiar, ale też utrudniły dostęp do pomocy i wsparcia oraz ograniczyły prace organów wymiaru sprawiedliwości. W okresie pandemii handlarze ludźmi przyjęli nowy model biznesowy polegający na werbowaniu i wykorzystywaniu ofiar przez internet²². Ponadto tymczasowe zamknięcie granic i ograniczenia w podróżowaniu zmusiły osoby ubiegające się o azyl do nielegalnego przemieszczania się między krajami, co wg UNHCR zwiększyło ryzyko, że staną się ofiarami handlu ludźmi²³.

Według OBWE i UN Women handel ludźmi w celu wykorzystania seksualnego w internecie znacznie wzrósł podczas pandemii (m.in transmisje na żywo, materiały przedstawiające wykorzystywanie seksualne dzieci). Jednocześnie wykryto mniej przypadków, gdyż istniejące ograniczenia związane z lockdownem zepchnęły tę formę handlu ludźmi do bardziej ukrytych i mniej bezpiecznych miejsc, utrudniając identyfikację ofiar²⁴. Pandemia przyspieszyła przeniesienie prostytucji ulicznej do domów prywatnych, obiektów najmu krótkoterminowego i hoteli, a także do środowiska internetowego²⁵. Grupą szczególnie narażoną na wykorzystanie

---

²¹ Komisja Europejska, *Wniosek...*, op. cit.

²² Komisja Europejska, *Strategia...*, op. cit., s. 2.

²³ EUAA, *op. cit.*

²⁴ UNODC, *Global Report on Trafficking in Persons – 2022*, s. 70-72, <https://reliefweb.int/report/world/global-report-trafficking-persons-2022> (dostęp: 20.12.2023).

²⁵ Komisja Europejska, *Sprawozdanie...*, op. cit. s. 2

przez internet stały się dzieci (*child grooming*) ze względu na ich słabą „higienę cyfrową”²⁶.

Postęp technologiczny i rozwój mediów społecznościowych wpłynęły na sposób działania zorganizowanych grup przestępczych zajmujących się handlem ludźmi²⁷. Wykorzystanie narzędzi cyfrowych umożliwiło dotarcie do większej liczby potencjalnych ofiar i klientów, łatwiejszy stał się również przewóz ofiar z jednej lokalizacji do innej czy zdalne prowadzenie działalności przestępczej. Handlarze korzystają z technologii cyfrowych na każdym etapie przestępstwa (werbowanie, eksploatacja, kontrola) i jest to określane jako cyfryzacja handlu ludźmi (*digitalisation of trafficking in human beings*)²⁸.

Ze względu na rosnącą liczbę przestępstw dotyczących handlu ludźmi popełnianych lub ułatwianych za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych konieczne stało się wzmocnienie instrumentów prawa karnego służących ich zwalczaniu. Komisja Europejska m.in. zaproponowała uwzględnienie w dyrektywie w sprawie zwalczania handlu ludźmi internetowego wymiaru tego przestępstwa. Chodzi o dodanie zapisu, że czyny umyślne oraz środki i cel przestępstw dotyczących handlu ludźmi obejmują czyny popełnione za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych²⁹. Ponadto istotnym narzędziem w wykrywaniu, monitorowaniu i usuwaniu treści internetowych związanych z handlem ludźmi są również europejskie przepisy dotyczące usług cyfrowych (*Digital Services Act – DSA*)³⁰. Poza środkami prawnymi podejmowana jest współpraca z firmami internetowymi i przedsiębiorstwami technologicznym w ramach działalności Forum UE ds. Internetu (*The EU Internet Forum – EUIF*)³¹.

W sytuacji, gdy przestępcy skutecznie wykorzystują najnowsze możliwości technologiczne, wyzwaniem jest odpowiednie dostosowanie działań organów ścigania i organów sądowych. Kwestie te zostały uwzględnione w unijnej strategii w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej

---

²⁶ Europol, *The challenges of countering human trafficking in the digital era*, Europol Operations Directorate October 2020, s. 2.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Europol, EMSC, *European Migrant Smuggling Centre 6 Th Annual Report – 2022*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022.

²⁹ Komisja Europejska, *Wniosek...*, op. cit. s. 7 i 14.

³⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2065 z dnia 19 października 2022 r. w sprawie jednolitego rynku usług cyfrowych oraz zmiany dyrektywy 2000/31/WE (akt o usługach cyfrowych), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R2065> (dostęp: 21.12.2023).

³¹ Komisja Europejska, *Sprawozdanie...*, op. cit. s. 15.

na lata 2021–2025³². Europol może wspierać intensyfikację wykrywania w internecie treści umieszczanych przez handlarzy ludźmi, a umiejętne korzystanie z technologii oraz poleganie na dowodach cyfrowych mogą przyczynić się poprawy sytuacji ofiar w postępowaniach karnych. Ponadto jako kluczowe działanie na poziomie politycznym i operacyjnym wskazano rozwijanie współpracy transgranicznej, regionalnej i międzynarodowej (m.in. dzięki rozwojowi i udostępnianiu wiedzy, interoperacyjności systemów informacyjnych). Walka z cyfryzacją handlu ludźmi wymaga nowych narzędzi i form współpracy między krajowymi organami ścigania oraz tworzenia ponadnarodowych mechanizmów ukierunkowanej pomocy, tj. platformy współpracy transgranicznej (np. *TACT Project, Transnational Referral Mechanism – TRM*)³³.

Zmieniające się formy handlu ludźmi

Od 2011 r. formy wykorzystania zmieniły się, chociaż nadal dominują wykorzystanie seksualne i wyzysk pracowników. Upowszechniło się wykorzystywanie ofiar do innych celów (18% w 2022 r.) i są to zarówno formy uwzględnione w dyrektywie (żebractwo, wyzyskiwanie działalności przestępczej i usuwanie organów), jak i te, które nie zostały w dokumencie wyraźnie wymienione (przymusowe małżeństwo i nielegalna adopcja, małżeństwo dla pozorów, nielegalne macierzyństwo zastępcze, oszustwo zasiłkowe). Jednym z celów wniosku zmieniającego dyrektywę jest rozszerzenie wykazu form wyzysku o przymusowe małżeństwa i nielegalną adopcję, aby zagwarantować uwzględnienie ich w krajowych systemach prawnych.

Kolejną tendencją jest wzrost udziału osób wyzyskiwanych w pracy przymusowej – w 2020 r. było to 28% zidentyfikowanych ofiar handlu ludźmi, a w 2022 już 41%. Jest to powiązane z utrzymywaniem się wysokiego popytu na tanią siłę roboczą i tanie produkty. W wyniku wykorzystywania ofiar przedsiębiorstwa, pracodawcy, użytkownicy i konsumenci zyskują korzyści w postaci usług, pracy i produktów. Wyzysk pracowników dotyczy tzw. sektorów wysokiego ryzyka, m.in. rolnictwo, budownictwo,

---

³² Komisja Europejska, *Komunikat Komisji Do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie unijnej strategii zwalczania przestępczości zorganizowanej 2021-2025*, Bruksela dnia 14.4.2021 COM(2021) 170 final.

³³ Komisja Europejska, *Strategia...*, op. cit. s. 5.

hotelarstwo, gastronomia, usługi sprzątanania, leśnictwo, produkcja spożywcza. Szczególnie podatni na tę formę wykorzystania są imigranci werbowani przez fałszywe agencje pracy w kraju pochodzenia, a obecnie coraz częściej przez fałszywe ogłoszenia o pracę umieszczane w internecie (m.in. w mediach społecznościowych). Praca przymusowa nierzadko dotyczy nielegalnych migrantów, którzy w ten sposób spłacają dług wobec siatek przemytniczych (koszty podróży, zapłata za fałszywe dokumenty oraz wsparcie w uzyskiwaniu zezwoleń pobytowych). Cześć grup przestępczych jest w stanie zarządzać zarówno przemysłem migrantów, jak i wykorzystywaniem do pracy i wykorzystywaniem seksualnym³⁴.

Wyzwaniem jest nie tylko ograniczenie popytu napędzającego handel ludźmi, ale również wczesna identyfikacja ofiar i osób je wyzyskujących. W strategii UE postulowana jest intensyfikacja wspólnych działań podejmowanych przez inspekcje pracy, parterów społecznych i agencje UE (w szczególności Europol i Europejski Urząd ds. Pracy – ELA). Współpracę w tym obszarze ma wspierać Europejska platforma ds. przeciwdziałania pracy nierejestrowanej (*European Platform tackling undeclared work*)³⁵. Ponadto jako cel wskazano zwiększenie odpowiedzialności pracodawców za ograniczenie popytu, tak aby polityka przedsiębiorstwa uwzględniała przeciwdziałanie handlowi ludźmi. Dotyczy to zarządzania globalnymi łańcuchami dostaw produktów oraz prowadzenia analiz działalności przedsiębiorstwa pod kątem należytej staranności w zakresie przestrzegania praw człowieka (*human rights due diligence*)³⁶. Wniosek przewiduje również kryminalizację świadomego korzystania z usług i produktów stanowiących efekt wyzysku oraz wprowadzenie obowiązkowego systemu kar nakładanych na osoby prawne dopuszczające się przestępstw związanych z handlem ludźmi³⁷. Ponieważ w modelu działalności grup przestępczych w zakresie handlu ludźmi w coraz większym stopniu wykorzystywane są legalnie działające podmioty gospodarcze, Komisja proponuje nowe środki operacyjne, takie jak uwzględnienie dochodzeń finansowych w ramach postępowań przygotowawczych prowadzonych przez organy ścigania, a także opracowanie i wdrożenie ram prawnych służących identyfikacji, zajmowaniu i konfiskacji mienia pochodzącego z przestępstw³⁸. Przyjęcie dyrektywy w sprawie

---

³⁴ Europol, *Criminal networks in migrant smuggling, Europol Spotlight Report series*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2023.

³⁵ ELA, <https://www.ela.europa.eu/en/undeclared-work#bcl-inpage-item-729> (dostęp: 22.12.2023).

³⁶ Komisja Europejska, *Strategia...*, op. cit. s. 9.

³⁷ Komisja Europejska, *Wniosek...*, op. cit. s. 2.

³⁸ *Ibidem*, s. 11.

zwalczania handlu ludźmi nastąpiło przed wprowadzeniem europejskich ram prawnych dotyczących zabezpieczenia i konfiskaty, w związku z tym konieczne jest wprowadzenie w dokumencie wyraźnego odniesienia do aktualnego prawa regulującego te kwestie w UE³⁹.

Zmiana wzorców handlu ludźmi i utrudnienia w identyfikacji ofiar są najczęściej efektem sytuacji kryzysowych. Państwa europejskie doświadczyły tego w trakcie kryzysu migracyjnego w latach 2015–2016. Również wojna na Ukrainie zwiększyła ryzyko handlu ludźmi wśród wysiedlonej ludności⁴⁰. Między lutym a majem 2022 r. do państw UE przybyło 5,4 mln Ukraińców, z czego 90% stanowiły kobiety i dzieci. Zarejestrowano ponad 13 tys. dzieci bez opieki⁴¹. Ukraina jeszcze przed wybuchem wojny była w pierwszej dziesiątce państw trzecich, z których pochodziły zidentyfikowane w UE ofiary handlu, a trudna sytuacja uchodźców zwiększyła możliwości organizacji przestępczych w zakresie werbowania i wyzysku. W odpowiedzi podjęto działania zapobiegawcze – UE uruchomiła mechanizm przewidziany w dyrektywie o tymczasowej ochronie⁴², a pod przewodnictwem Koordynatora UE ds. zwalczania handlu ludźmi została utworzona Platforma Solidarności⁴³ oraz przyjęto wspólny plan zwalczania handlu ludźmi dla Ukrainy, który jest realizowany we współpracy z krajowymi sprawozdawcami oraz agencjami UE⁴⁴.

Zakończenie

Handel ludźmi jako współczesna forma niewolnictwa ma ponadnarodowy charakter, a jego ofiarami są osoby obu płci i w każdym wieku, równo obywatele państw członkowskich, jak i imigranci spoza UE. Może przybierać różne formy wyzysku, jak również łączyć z wieloma innymi

³⁹ Są to m.in. Dyrektywa 2014/42/UE w sprawie zabezpieczenia i konfiskaty narzędzi służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstwa w Unii Europejskiej oraz Wniosek Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie odzyskiwania i konfiskaty mienia, COM/2022/245 final.

⁴⁰ UNODC, op. cit., s. 70–72.

⁴¹ Komisja Europejska, *A Common Anti-Trafficking Plan to address the risks of trafficking in human beings and support potential victims among those fleeing the war in Ukraine*, https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/a4fb53f1-6590-4487-b0ca-32c11f664171_en?filename=Anti-Trafficking%20Plan_en.pdf (dostęp: 27.12.2023).

⁴² Rada Europejska, *Napływ uchodźców z Ukrainy*, <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/eu-migration-policy/refugee-inflow-from-ukraine/> (dostęp: 27.12.2023).

⁴³ Komisja Europejska, *Solidarność UE z Ukrainą*, https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/index_pl (dostęp: 27.12.2023).

⁴⁴ Komisja Europejska, *A Common ...*, op. cit. (dostęp: 27.12.2023).

działaniami podejmowanymi przez wyspecjalizowane grupy przestępcze. Nowym wyzwaniem jest cyfryzacja handlu ludźmi, która oznacza przeniesienie działań przestępczych do internetu. W odpowiedzi na skuteczne posługiwanie się narzędziami cyfrowymi przez środowiska przestępcze, kluczową kwestią jest wykorzystanie potencjału technologicznego w zwalczaniu handlu ludźmi w ramach kompleksowego podejścia 3P – w zakresie zapobiegania przestępstwom, ochrony ofiar oraz ścigania i skazywania przestępców. Technologia może również być narzędziem budowania i wzmacniania współpracy w zakresie działań wewnętrznych i zewnętrznych. Zwalczanie handlu ludźmi jest traktowane priorytetowo w UE, dlatego kwestia ta jest uwzględniana w wielu obszarach polityk europejskich (m.in. bezpieczeństwo, migracje, zatrudnienie, działania zewnętrzne). Ponadto złożoność i dynamiczny charakter tego przestępstwa łączy się z koniecznością podejmowania nowych działań na szczeblu UE.

Jedną z takich inicjatyw jest wniosek Komisji Europejskiej przedłożony w grudniu 2022 r. dotyczący aktualizacji przepisów dyrektywy o zwalczaniu handlu ludźmi. W dokumencie zaproponowano zmiany, które mają wzmocnić prawo UE i tym samym przyczynić do skuteczniejszego zwalczania handlu ludźmi w państwach członkowskich. Są to m.in. uwzględnienie nowych form wyzysku, jak również internetowego wymiaru przestępstwa, kryminalizacja świadomego korzystania z usług świadczonych przez ofiary handlu ludźmi, obowiązkowe sankcje wobec firm odpowiedzialnych za przestępstwa związane z handlem ludźmi, usprawnienie gromadzenia danych. Wniosek w 2024 r. ma zostać przekazany do Parlamentu Europejskiego i Rady celem rozpatrzenia. Jeżeli zostanie formalnie przyjęty, to po opublikowaniu w Dzienniku Urzędowym zmieniona dyrektywa wejdzie w życie, a państwa członkowskie będą miały 2 lata na transpozycję przepisów do prawa krajowego.

Bibliografia

Literatura

- EUAA; *Identifying and supporting victims of human trafficking in the asylum procedure*, Situational Update Issue No 17, 16 March 2023.
- European Commission, *Joint Statement of commitment to working together to address trafficking in human beings*, Brussels 2018.
- Europol, *Criminal networks in migrant smuggling*, *Europol Spotlight Report series*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2023.
- Europol, EMSC, *European Migrant Smuggling Centre 6 Th Annual Report – 2022*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022.
- Europol, *The challenges of countering human trafficking in the digital era*, Europol Operations Directorate October 2020.
- Europol, *The challenges of countering human trafficking in the digital era*, Europol Operations Directorate October 2020, s. 2.
- UNODC, *Global Report on Trafficking in Persons – 2022*, New York, 2022.

Akty prawne

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego I Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW.
- Dyrektywa 2014/42/UE w sprawie zabezpieczenia i konfiskaty narzędzi służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstwa w Unii Europejskiej.
- European Commission, *The EU Strategy towards the Eradication of Trafficking in Human Beings 2012–2016*, <https://www.gov.pl/attachment/5d523e2a-4dd5-428b-9cc-c-b6803827ef9a> (21.12.2023).
- Komisja Europejska, *Sprawozdanie Komisji Dla Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Sprawozdanie z postępów w zwalczaniu handlu ludźmi (czwarte sprawozdanie)*, Bruksela, dnia 19.12.2022 r., COM(2022) 736 final,
- Komisja Europejska, *A Common Anti-Trafficking Plan to address the risks of trafficking in human beings and support potential victims among those fleeing the war in Ukraine*.
- Komisja Europejska, *Komunikat Komisji Do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego I Komitetu Regionów. Strategia UE w zakresie zwalczania handlu ludźmi na lata 2021–2025*, Bruksela, dnia 14.4.2021 r. COM(2021) 171 final.
- Komisja Europejska, *Komunikat Komisji Do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie*

unijnej strategii zwalczania przestępczości zorganizowanej 2021-2025, Bruksela dnia 14.4.2021 COM(2021) 170 final.

Komisja Europejska, *Wniosek Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniająca dyrektywę 2011/36/UE w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar*, Bruksela, dnia 19.12.2022 r. COM(2022) 732 final.

Komisja Europejska, *Wniosek Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie odzyskiwania i konfiskaty mienia*, COM/2022/245 final.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2065 z dnia 19 października 2022 r. w sprawie jednolitego rynku usług cyfrowych oraz zmiany dyrektywy 2000/31/WE (akt o usługach cyfrowych).

Źródła internetowe

ELA, <https://www.ela.europa.eu/en/undeclared-work#bcl-inpage-item-729> (dostęp: 22.12.2023).

European Council, *The EU's work to combat human trafficking*, <https://www.consilium.europa.eu/en/eu-against-human-trafficking/> (dostęp: 20.12.2023).

Eurostat (crim_thb_sex).

Eurostat (crim_thb_vctz).

Eurostat (crim_thb_vexp).

Eurostat, *Trafficking in human beings statistics*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Trafficking_in_human_beings_statistics&stable=1 (20.12.2023).

Komisja Europejska, *Solidarność UE z Ukrainą*, https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/index_pl (27.12.2023).

Rada Europejska, *Napływ uchodźców z Ukrainy*, <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/eu-migration-policy/refugee-inflow-from-ukraine/> (27.12.2023).

U.S. Department of State, *3Ps: Prosecution, Protection, and Prevention*, <https://www.state.gov/3ps-prosecution-protection-and-prevention/> (dostęp: 15.12.2023).